

КОЛОРАТИВИТЕ *БЯЛ/ЧЕРВЕН* В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕСЕЛНИЧЕСКИ ГОВОРИ В УКРАИНА: КАРПАТО-БАЛКАНСКИ УСПОРЕДИЦИ

Проф. д.ф.н. Валентина Колесник

Одеска национална юридическа академия

Проф. д.ф.н. Галина Яроцка

Одески национален университет „И.И. Мечников“

Резюме. Статията е продължение на предишните изследвания, в които бе направен опит да се покаже, че в наблюдаваните български преселнически говори в Украйна и в южнославянските езици има няколко названия, които са свързани с украинските карпатски диалекти. *Целта* на нашата статия е да се изследват колоративите *бял/червен* в обредния дискурс в българските преселнически говори в Украйна и в карпато-балканския ареал. *Обект* на лингвистичен анализ е фолклорният текст от говора на село Виноградовка (Бургуджи), Одеска област, Украйна, който досега не е бил обект на научно изследване. За сравнение се използва диалектоложки материал от говора на село Кубей и някои други български преселнически говори. *Предмет* на изследването са отделни лексикални елементи с корен *бял*– *бяла* *ракия* ‘знак, че булката е била девствена в първата брачна нощ’ и *бяла* *мишка* ‘невестулка’. За да се постигне целта, трябваше да се направи преди всичко кратко описание на изследваните говори, сравнявайки ги с други сливенски в метрополията (историческата родина, България) и в Украйна. Това наложи да се използва, от една страна, *deskriptiven*, а от друга – *sравнителен метод*. Изследват се някои по-интересни прояви на словесно изразяване на съдържанието на основните цветове *бял* и *червен* в обредния дискурс в българските преселнически говори в Украйна и в метрополията. Това са: *бяла Рада*, *бяла Мара*, *бял Димитър* в българските говори в метрополията и *біла дівка*, *білий хлопець*, *білий легінь* в украинските карпатски диалекти, *бяла/червена мишка* и *бяла/червена ракия* в изследваните от нас говори.

В резултат на изследването стигнахме до извода, че обредният текст е най-благоприятният, ако не е и единствената сфера, в която се реализира значението на думите с корен *бял*– ‘хубав, красив’, което е зафиксирано и в карпатските говори в Украйна. В изследваните български преселнически говори наблюдаваме вариативност на лексемите *бял/червен* в названията на невестулка и *ракия*: *бяла/червена мишка* и *бяла/червена ракия*. Червеният цвят, разгледан извън връзката му с белия, е между най-широко разпространените

апотропеи в древните култури. Тази негова функция е много широко застъпена в българския народен бит и обредния дискурс. Проследява се съотношението между общоетническо и регионално-локално, като и спецификата на обредния дискурс. При разглеждането на семантичния обем на думата *бял* се разкриват промените, които са настъпили в развитието на отделните значения, в обредния дискурс той е синоним на колоратива *червен*. Изнесеният от нас диалектен материал може да послужи при създаване на етнолингвистичен речник на българите в Украйна, като се подчертае специфичното за Бесарабия.

Ключови думи: обреден дискурс; фолклорен текст; български преселнически говори; карпатоукраинско-български лексикални паралели; колоративи; езикови контакти

1. Постановка на проблема

В последните години като че ли модерните общества са загубили интерес към традиционната култура, а тя представлява огромна ценност, защото съхранява културната памет на всеки народ и етнос и заслужава специално внимание и проучване. Изучаването на езиковите сведения на народната духовна култура е една от актуалните задачи на съвременното езикознание, най-напред на диалектологията и етнолингвистиката. Тяхното проучване, систематизация и публикуване са сред постоянно стоящите за разрешаване научни задачи.

Данните от южнославянските езици, както отдавна е установено, „дават ключа за разбирането на много процеси и явления на карпатската лингвистична зона и поради това те са органически свързани с нея“ (Mladenov 2008, p. 358). Южнославянските езици не бива да се смятат като нещо странично от карпатския езиков ареал, без което би могло да се състави пълноценен лингвистичен атлас на тази област. В източния български ареал (по-точно в североизточната му зона) са съсредоточени няколко названия, които са свързани с украинските карпатски диалекти: *йагода* ‘черница’, *клочка* ‘квачка’, *кладн’а*, *скакалец*, *л’уцки* ‘чужд’и др.

В настоящата статия е използван диалектоложки материал от говора на село Виноградовка (Бургуджи), който досега още не е бил въведен в научен оборот. Според съвременното административно и териториално деление село Виноградовка се намира в Арцизки район, Одеска област, Украйна. Ще бъде проследено съотношението между общоетническо и регионално-локално, като и спецификата на обредния дискурс.

2. Анализ на предишните постановки по въпроса

Валентина Колесник има опит за изследване на карпатобалканските връзки върху овчарската терминология (Kolesnik 2018), върху названията на дрехите в лингвистичен аспект (Kolesnik 2019) и названия на митичните същества (Kolesnik 2023). Връзките на българския език (а по-точно на определени български говори) с езиците от карпатския регион днес може

да бъдат подкрепени с конкретни факти предимно от лексикален характер. Най-много карпатизми и балканизми са зафиксирани в буковинските и гуцулските говори. Сред названията на дрехите и накитите те са заемки предимно от турски: *дулама, ентерия, джамка, киптар, яке, фес, басма, барес, гердан* и др. Сред овчарската терминология това са лексемите: *струнга, саг-мал, мандра, урда* и много други, сред митичните същества – *мавки/нявки, мара*.

3. Цел

Целта на статията е да се изследват колоративите *бял/червен* в обредния дискурс в българските преселнически говори в Украйна и в карпато-балканския ареал. В нашето изследване обект на лингвистичен анализ е фолклорният текст от говора на село Виноградовка (Бургуджи), Одеска област, Украйна, който досега не е бил въведен в научен оборот. За сравнение се използва и диалектоложки материал от говора на село Кубей и някои други български села в региона. Предмет на нашето проучване са отделни лексикални елементи, старобългарски по произход, функциониращи в бургуджийския говор (с. Виноградовка, Арцизки район, Одеска област, Украйна) и в говора на с. Кубей (Болградски р-н, Одеска обл.), това са словосъчетания с корен *бял-*: *бяла ракия* ‘знак, че булката е била девствена в първата брачна нощ’ и *бяла мишка* ‘невестулка’. За да се постигне целта в езиков аспект, трябваше да се направи преди всичко кратко описание на изследваните говори, сравнявайки ги с други сливенски в метрополията и в Украйна.

Селото е формирано от български изселници от село Бургуджи, Сливенски окръг (България), в началото на 30-те години на XIX в. Понастоящем има около 4000 жители, от които на 95% българи. Село Бургуджи в България е с интересно минало. Съгласно преданието името му е от занаятчиите *бургуджии* – майстори на бургии или работещи с тях. В Казьлагачко има заселище с почти същото име: Бургуджикьой (Tabakov 1986, p. 436). „Името *бургуджии*, ако се вземе във връзка с имената на околните села Седларево (или Свредларево) и Демирджилии (железарско, коваческо), като села с имена на съответни занаятчии – доволно правдоподобно обяснява названието на с. Бургуджи. За пръв път през робството то се споменува в маршрута на султан Сюлейман Велики в похода му срещу Молдавия (1538 г.)“ (Tabakov 1986, p. 437).

Областта, в която е разположено Сливенско, „е позната в древността и в римско време под широкото име Тракия, известна още в средните векове под името Романия, при турците – Румелия, част от нея следи така и през византийския, а при славяно-българите – Загора, след Освобождението – Източна Румелия, а днес просто – Южна България. Северозападните им покрайнини често се чуват и под името Астика, а през римския период –

Хемимонтус, дори така и през византийския, а при славяно-българите – Загора, затова и говорите им са загорски“ (Tabakov 1986, p. 19).

Говорът на с. Виноградовка (Бургуджи) – е типичен сливенски *о*-говор, който е пренесен в Бесарабия от Бургуджи (сега Горно Александрово), Сливенско, като дълго време в Бесарабия се е пазело и автентичното название на селото. В метрополията този артикъл „се среща във всички мизийски говори и в говора на загорците в Югоизточна България“ (Stoykov 1984, p. 91). Според Ив. Кочев това са преходни балканско-източноизмизийски говори, диалектите в Източна Стара планина, които по тип са балкански, но имат членна морфема *-о*, а също притежават и редица източноизмизийски черти. Тези говори осъществяват връзката между мизийския *о*-диалект в Североизточна България и *о*-диалекта на т.нар. загорски клин в Югоизточна България. Тези факти може би ни дават повече основания „да не търсим южни преселници на север или северни преселници на юг, а да говорим за един цялостен източнобългарски *о*-диалект“ (Kochnev 1984, p. 37).

Известно е, че българските диалекти се диференцират не само по фонетични и морфологични признаци, но и въз основа на някои лексеми. Лексилните маркери на бургуджийския говор са: *мамул* ‘царевица’, *милиня* ‘баница’, *крутка* ‘елек’, *пенджур* ‘прозорец’, *синия* ‘софра’, *казан* ‘ведро’, *тасма* ‘колан’, *француз* ‘парлив пипер’, *вачка* ‘патка’, *гундяк* ‘малкия пръст’, *гушки* ‘сърми’, *бурде* ‘мазе’, *кантарма* ‘поводи’, *струвилу* ‘помен за умрял’, *бабалък* ‘по-големия брат на годеника’ и *залужняк* ‘помощник на сватба, побасчим’: *Най-първия б’ага залужен’ак със пит’ел на ръката и бърза да н’е го видат. Залужен’ак оди с пит’ел.*

Към *балканските о-говори* или *о-диалекта* в Украйна принадлежат също и говорите на с. Задунаевка, Новая Ивановка, Ровне (Купоран), Кирсово, които имат много общи лексеми. Обаче сватбената терминология в бургуджийския говор значително се отличава от купоранската и кирсовската. Само в бургуджийския говор зафиксирани лексемите: *напитък* (сравни: в чийшият говор *пиф*, в новотроянския – *кръст*), участник на сватбата, побасчим – *залужняк* и *бяла ракия* като общопознатия за българите знак, че дъщерята им е била девствена в първата брачна нощ: *В пун’д’елник сутринта се збират сичкита руднина на мъж и уч’акват на ч’ершава, да виждат б’еш’е ли булката ч’есна, аку н’е, мъж може да га изгон’е. Жана дава кату пударък възглавицит’е и ѝурган на св’екару и св’екървата и сл’ет тува пулива на сичкит’е гости вуда, т’е да се умийат. Сичкит’е дават рубли на н’ега. Жаната нач’ева да точи милиня, а пък бабит’е късат курити. Сл’ет тува вод’ат жаната на вода. Вод’ат ѝа д’ев’ерит’е, зълвит’е и блиски руднини с музика. По път’а т’а ц’елува ръка на вс’еки ср’ешнат и ч’ерпи ората със вино. Пр’еди да нал’е вуда, младата убикал’а три пъти ч’ешмата в пусока ут л’аву на д’асну, кату ръси жити и просо с ръка за*

плодородийе във с'елуту. Ут тази вуда младата жана прави ч'ай на своит'е новит'е рудит'елит'е. Към булката утиват мъжи ут мъшката страна и нос'ат п'екану прас'енци и б'ала ракийа, тува узнач'ава, ч'е булката б'еш'е д'евств'ена и ч'есна.

В българските говори в метрополията тази ракия се назовава още *благаракия*, *греяна ракия*, *жешка*, *сладка ракия*, *червена ракия*, *укроп*. В Сакар планина обредът *сладка ракия* / *блага ракия* / *кондур ракия* се извършва в неделя през нощта, непосредствено след свождането или в понеделник рано сутринта, мъжете изметчии носят *блага ракия* на родителите на булката (Sakar 2002, р. 302). В Ловешкия край *блага ракия* се носи в *бяло менче* (бял половник, ветленик или в ибрик), като на съда е вързан червен конец или на него е закрепена китка с червен конец (Loveski 1999, р. 393). В чийшийския говор (село Огородное) обрета *сладка ракия* назовават *медяна раке*, в кирничанския, терновския, кортенския и кубейския – *слатка ракия*, в деленския говор и в чушмелийския – *червена ракия*.

В изследваните български преселнически говори фиксираме вариативност на лексемите *бял/червен* и в названията на невестулка – едно от най-опасните и отмъстителни животни. Невестулката се нарича най-често *батьова булчица* (с. Заря), *бульчичка*, *кадънка* (с. Купоран), *радуванка* (с. Криничное), *червена мишка* (с. Делени и Димитровка). В кортенския говор, който е сливенски, наричат невестулката също *червена мишка* (Kondov 2017, р. 182). В говора на село Кубей (Червоноармейское) са зафиксирани два български говора в селото: шуменски тип (под № 17а в АБГ) и сливенски (под № 17б). Затова в кубейския говор са зафиксирани две лексеми: *радуванка* (както и в Криничное) и *червена мишка*. Но старите хора (в семейство Сакалъ) помнят още старото название – *бяла мишка*.

Червеният цвят, разгледан извън неговата връзка с белия, е между най-широко разпространените апотропеи в древните култури. Тази негова функция е много широко застъпена и с българския народен бит. А това означава, че червеният цвят не само символизира плодородието на земята, но на него се приписва и ролята на пазител на това плодородие. Етнолозите отбелязват, че „венчалният костюм на невестата наподобява голяма мартеница, в която белият и червеният цвят се налагат с ролята на моделиращи неговия обреден смисъл символи. С покрито от червеното було лице и скрити под белия пешкир или престилка ръце облечената в червена рокля и червен кожух невеста действително напомня мартеница“ (Mihaylova 1981, р. 63). Сватбената китка е моделиращият образец за целия обреден костюм в българската сватба (Mihaylova 1981, р. 64). Повторение на мартеницата откриват и в ризата на булката от Югозападна България. Венчалният костюм на невестата наподобява голяма мартеница, в която белият и червеният цвят се налагат с ролята на моделиращи неговия обреден смисъл символи. След сватбата невестата вече

не е мома, тя е вече жена, венци за нейната глава вече не са, но е *бяла* забрадка (Marinov 1984, p. 468).

Съчетания с корен *бял*- най-често откриваме в българските песни: Синджир *бяло Раде ле*, Раде ле, още ми първо любе ле, любе ле, *бяло ти е лицето*, лицето, църни ти са очите, очите. (Strandzha 1996, p. 397)... осем-девет дъщери, с *бяла Рада* – десета (Strandzha 1996, p. 398). Мари Радо, *бяла Радо*... ша ми донсе *бяло кони* (Kapantsi 1985, p. 219), *бела Рада* (Маринов 1984, p. 142). Лелен *бяла Дойке*, лелен мила щерка ... та носи *бялу белилу* (Strandzha 1996, pp. 403 – 404), Митра момите събира, мари, Митре, мари, *бяла Мумро* (Strandzha 1996, p. 426) и в общоизвестната песен *Тих бял Дунав*.

В Софийския край зафиксирано е съчетание *бял Димитър* ‘памучна дебела и усукана прежда, доставена от пазара’. Още в края на XIX, и особено в началото на XX в. „ръчно точените шапени конци започват да се заместват от доставените от пазара готови прежди: *юн, шпаня, тефтик, тереплик, бял Димитър*“.. Вземто по яката на ризата обикновено е везано с *бяла свила* или *бял тириплик*, *бял Димитър* ‘дебела усукана памучна прежда’ (Sofiyski kray 1993, p. 161).

Подобни съчетания с компонент *біл*- са продуктивни и в украинските говори от карпатския ареал в обредния дискурс. Това са съчетания: *біла дівка, біла молодиця, білий хлопець, білий легінь: Забавляйся, біло дівко, доки – с молоденька. Ой, що ти, біла дівка, сумуєш, сумуєш. Ей білі молодиці та білі, та білі, ко вас буде цілувати кожної неділі*. Украинските лингвисти разглеждат колоратива *білий/бял* в песните като маркер на концепт „обичам/обич“ (Gritzenko 2020, p. 24).

Алтернативното съчетание на *біла дівка* в карпатските говори често са и лексеми, образувани от корен *солод*:- *Ой, біла білявочко, солоткуй муй меде*. Често във фолклорния дискурс се срещат контексти и с лексемите *солод*- и с *мед*- в едно и също изречение: *біле личко як яблучко, як мід солоденький, солодкий медочку! Любо моя солоденька. Солодка ма, біла рибко, солодка ма душко* (Gritsenko 2020, p. 24). Контекстите с лексемите *солод*- и с *мед*- в едно и също изречение са характерни и за българските название *сладка/медяна/блага ракия*.

С. Иванов и В.Топоров причисляват *червения* цвят към полюса на тъмните цветове, които изразяват ритуално нечистото, женското начало. Оттук тези два цвята (*бял/червен*) получават абстрактното си тълкуване като *чист/нечист*. Подобно е схващането за семантиката на цветовете и на В.Търнър, който поставя червения цвят между най-разпространените цветови признаци в цветовата класификация на древните култури (Ivanov, Torogov 1965, p. 78). В архаичните представи *белият цвят* се свързва с ритуалната чистота например: *Бела неделя* ‘Сирни заговезни’, *Бела сабота* ‘събота преди Сирни заговезни’ (РНК 2018: 30), *Бялата събота* ‘съботата преди Сирни заговезни’, *бял вятър* ‘южняк’ (РНК 2018: 46), а в тракийски народни песни – *бяла бисер*

ракия (Ljondev 1975, p. 51). В речника на Найден Геров лексемата *белый* има 7 значения, едно от тях – ‘хубав, леп’ (Gеров 1975, 1: 98).

В Сливенски окръг има и много топоними с корен *бял-*: *Бяла Паланка* (старо название: *Бяла чишлии, Беле чешлеси*), село *Бяла* над Сливен. По преданието селото *Бяла* е много старо, жителите му твърдят, че то е по-старо от самия Сливен. Селото води името си от *белите* близки рохкави скали и от едно изворче, чиято вода изглежда „бяла“ (Tabakov 1986, p. 432). През 1830 г. беленци се изселили в Бесарабия. Част от тях са върнали, а другите се разпръснали. Край селото личат доста старини. *Бяла* се е наричала още и гяурска („българска“) за разлика от близкото село *Бяла Чешлии*, заселено с турци. В Бургаски окръг има село *Бяла вода* (Tabakov 1986, p. 21), *Бяковци* – махала във Великотърновски окръг (Tabakov 1986, p. 294).

Диалектните материали от бесарабския регион дават ценен материал за доуточняване на първичните значения на думите с компонент *бял-*. Обредният текст е най-благоприятният, ако не е единствената сфера, в която се реализира архаичното значение на думите с корен *бял-*, което зафиксирено и в карпатските говори в Украйна. Това значение се реализира в българските и украинските карпатски говори: *біла дівка* в украински говори и *бяла Рада, бяла Дойке, бяла Мара* в български, *білий хлопець, білий легінь* в карпатските говори, *бяла ракия/блага, медяна, слатка, червена ракия* в българските говори и *як мід солоденький, солодкий медочку* – в Украйна.

Теренните материали показват, че традиционната култура е не само архитектурната рамка, но и духовният свят, който отразява типа културна система в манталитета на нейните носители. Удивителна е консервативната сила на първоначалното езиково единство дори и след многовековен езиков развой, който обикновено води до значителни диалектни разцепления (Miletich 1989, p. 21). Тази етнографска и езикова информация, получена като резултат от такъв вид изследване, допълва не само част от празнините в историята на българската култура, но и представата за нас самите; дава ни възможност да се опознаем по-добре.

Изследванията на българските говори извън страната дават приблизителна картина на състоянието на българския език преди миграционните вълни и техния развой след това. Значителната част от тази лексика е вече забравена или принадлежи към пасивния фонд. Семейните обичаи, като цяло, показват обща тенденция към стесняване на времето за изпълнението им и към опростяване на редица обредни комплекси. Но в отделните диалекти са запазени различни архаични черти, които дават възможност да се разкрие общият ход на езиково развитие. Тази старинност се потвърждава и от фолклорни данни.

Изнесенният от нас диалектен материал може да послужи при създаване на Етнолингвистичен речник на българите в Украйна, като се подчертае специфичното за Бесарабия.

ЛИТЕРАТУРА

- АБГ 1958. *Атлас болгарских говоров в СССР. Ч.1. Вступительные статьи. Комментарии к картам*. М.: АН СССР, 84 с., на руски.
- БАРБОЛОВА, З., 1999. *Особенности на българския говор в с. Червоноармейское (Кубей), Болградски район, Одесска област в Украйна*. Одеса: Астропринт, 152 с.
- БЕР – *Български етимологичен речник*, 1971 – 2002. Т. 1 – 6. София: БАН.
- ГЕРОВ, Н., 1975. *Речник на българския език. Фототипно издание. Част първа. А – Д*. София: Български писател, 398 с.
- ГРИЦЕНКО, П., 2020. Карпатоукраїнська сполука біла дівка у південнослов'янському контексті. *Gwaru Dris* – vol.12.2020. с. 15 – 57, на українски.
- ЖЕЛЕЗАРОВА, Р., 2003. За някои лексеми за означавање на цветови нюанси в чешкия и българския език. *Славистиката в началото на ХХІ век. Традиции и очаквания*. София: СемаРШ, с. 269 – 272.
- ИВАНОВ, В.В., В.Н.ТОПОРОВ, 1965. *Славянские моделирующие языковые системы*. М., 1965., на руски.
- ИЛИЕВ, И., 2020. *За произхода на населението в селата Лоциновка и Суворово (Украинска Бесарабия)*. academia.edu.
- КАПАНЦИ, 1985. *Бит и култура на старото българско население в Североизточна България. Етнографски и езикови проучвания*. София: Издателство на БАН, София, 378 с.
- КОЛЕСНИК, В., 2018. До питання про карпато-балканські сходження: назви одягу. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Збірник наукових праць*. Вип. 38. Серія „Філологія“. Ізмаїл, с. 7 – 14, на українски.
- КОЛЕСНИК, В., 2019. К вопросу о карпатизмах и балканизмах в болгарских говорах юга Украины: овцеводство. *RUSIN*, Т. 55, с. 371 – 390, на руски.
- КОЛЕСНИК, В., 2022. *Говорът на българите в с. Делени. Бесарабия. Речник*. Одеса: Ирбис, 400 с.
- КОЛЕСНИК, В., 2023. Назви міфічних істот в болгарських говірках Півдня України (карпато-балканські сходження). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Вип. 59. Т.2. с. 40 – 46, на українски.
- КОНДОВ, В., 2018. *Кратък речник на кортенския говор в Бесарабия (Република Молдова)*. Тараклия: Тараклийски държавен университет „Григорий Цамблак“, 399 с.
- КОЧЕВ, И., 1984. *Основното диалектно деление на българския език. Помагало по българска диалектология*. София: Наука и изкуство, pp. 31 – 42.

- ЛОВЕШКИ, 1999: *Ловешки край. Материална и духовна култура*. София: Академично издателство „Проф.Марин Дринов“, София, 434 с.
- ЛЪОНДЕВ, П., 2006. *111 автентични тракийски народни песни. Сборник*. Велико Търново: Университетско издателство „Св.св. Кирил и Методий“, Велико Търново, 112 с.
- МАРИНОВ, Д., 1984. *Избрани произведения. Етнографско (фолклорно) изучаване на Западна България (Видинско, Кулско, Белоградчишко, Ломско, Берковско, Оряховско, Врачанско). Т. II*. София: Наука и изкуство, 940 с.
- МИЛЕТИЧ, Л., 1989. *Източнобългарските говори*. София: БАН, 192 с.
- МИХАЙЛОВА, Г., 1981. Костюмът в българската обредност. В: *Обреди и обреден фолклор*. София: Издателство на Българската академия на науките, с. 52 – 84.
- МЛАДЕНОВ, М., 2008. За мястото на южнославянските езици в Общоевропейския лингвистичен атлас. В: *Диалектология. Балканистика. Етнолингвистика. Лингвистично наследство*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 357 – 369.
- РНК 2018: БАРБОЛОВА З., М. КИТАНОВА, Н. МУТАФЧИЕВА, П. ЛЕГУРСКА. *Речник на народната духовна култура на българите*. Първо издание. София: Наука и изкуство, 504 с.
- САКАР, 2002. *Етнографско, фолклорно и езиково изследване*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 480 с.
- СОФИЙСКИ КРАЙ, 1993. *Етнографски и езикови проучвания*. София: Издателство на Българската академия на науките. София, 340 с.
- СТОЙКОВ, СТ., 1981. Българските народни гатанки. В: *Обреди и обреден фолклор*. с.144, № 321. София: БАН, 1981.
- СТОЯНОВ, І.А., Е.П. СТОЯНОВА, І.Г. ДАДІВЕРІН, 2002, *Мова болгар України в її усній та писемній формі*. Одеса: Оптимум, 494 с., на украински.
- СТРАНДЖА, 1996. *Материална и духовна култура*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 456 с.
- ТАБАКОВ, С., 1986. *Опит за история на град Сливен. Т. I*. София: Издателство на Отечествения фронт, 664 с.

REFERENCES

- ABG 1958. *Atlas bolgarskih govorov v SSSR. Ch. I. Vstupitelnyye statyi. Kommentarii k kartam*. M.: AN SSSR, 84 s.
- BARBOLOVA, Z., 1999. *Osobenosti na balgarskiya govor v s. Chervono-armeyskoe (Kubey), Bolgradski rayon, Odeska oblast v Ukrayna*. Odesa: Astroprint, 152 s.

- BER – *Balgarski etimologichen rechnik*. 1971 – 2002. T. 1 – 6. Sofia: BAN.
- GEROV, N., 1975. *Rechnik na balgarskiya ezik. Fototipno izdanie. Chast parva. A-D*. Sofia: Balgarski pisatel, 398 s.
- GRITSENKO, P., 2020. Karpatoukraïnsyka spoluka bila divka u pivdennoslov'yansykomu konteksti. *Gwary Dris* – vol.12, pp. 15 – 57.
- IVANOV, V.V., V.N. TOPOROV, 1965. *Slavyanskíe modeliruyushtie yazaykovaye sistemay*. M., 1965.
- ILIEV, I., 2020. *Za proizhoda na naselenieto v selata Loshtinovka i Suvorovo (Ukrainska Besarabiya)*. academia.edu.
- KAPANTSI, 1985. *Bit i kultura na staroto balgarsko nasedenie v Severoiztochna Bulgariya. Etnografski i ezikovi prouchvaniya*. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 378 s.
- KOLESNIK, V., 2018. Do pitannya pro karpato-balkanskyi shodzhennya: nazvi odyagu. Naukoviy visnik Izmail'syckogo derzhavnogo humanitarnogo universitetu. *Zbirnik naukovih pratsy*. Vip. 38. Seria "Filologiya". Izmail, pp. 7 – 14.
- KOLESNIK, V., 2019. K voprosu o karpatizmah i balkanizmah v bolgarskih govorah yuga Ukrainay: ovtsevodstvo. *RUSIN*, vol. 55, pp. 371 – 390.
- KOLESNIK, V., 2022. *Govorat na balgarite v s.Deleni. Besarabiya. Rechnik*. Odesa: Irbis, 400 s.
- KOLESNIK, V., 2023. Nazvi mifichnih istot v bolgarsykih govirkah Pivdnya Ukraïni (karpato-balkanskyi shodzhennya). *Naukoviy visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. Seriya: Filologiya*, vol. 59, no. 2, pp. 40 – 46.
- KONDOV, V., 2018. *Kratak rechnik na kortenskiya govor v Besarabiya (Republika Moldova)*. Tarakliya: Tarakliyski darzhaven universitet „Grigoriy Tsamblak“, 399 s.
- KOCHEV, I., 1984. *Osnovnoto dialektno delenie na balgarskiya ezik. Pomagalo po balgarska dialektologiya*. Sofia: Nauka i izskustvo, pp. 31 – 42.
- LOVESHKI, 1999: *Loveshki kray. Materialna i duhovna kultura*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof.Marin Drinov“, 434 s.
- LYONDEV, P., 2006. 111 avtentichni trakiyski narodni pesni. Sbornik. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv.sv. Kiril i Metodiy“, 112 s.
- MARINOV, D., 1984. *Izbrani proizvedeniya. Etnografsko (folklorno) izuchavane na Zapadna Bulgariya (Vidinsko, Kulsko, Belogradchishko, Lomsko, Berkovsko, Oryahovsko, Vrachansko). T.II*. Sofia: Nauka i izkustvo, 940 s.
- MIHAYLOVA, G., 1981. *Kostyumat v balgarskata obrednost. V: Obredi i obreden folklor*. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, pp. 52 – 84.

- MILETICH, L., 1989. *Iztochnobalgarskite govori*. Sofia: BAN, 192 s.
- MLADENOV, M., 2008. Za myastoto na yuzhnoslavyanskite ezitsi v Obshtokarpatskiya lingvistichen atlas. V: *Dialektologiya. Balkanistika. Etnolingvistika. Lingvistichno nasledstvo*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, pp. 357 – 369.
- RNK 2018: Barbolova Z., M. Kitanova, N. Mutafchieva, P. Legurska. *Rechnik na narodnata duhovna kultura na balgarite. Parvo izdanie*. Sofia: Nauka i izkustvo, 504 s.
- SAKAR, 2002. *Etnografsko, folklorno i ezikovo izsledvane*. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, 480 s.
- SOFIYSKI KRAY, 1993. *Etnografski i ezikovi prouchvaniya*. Sofia: izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite. 340 s.
- STOYKOV, ST., 1981. Balgarskite narodni gatanki. V: *Obredi i obreden folklor*, no. 321, p.144. Sofia: BAN.
- STOYANOV, I.A., E.P. STOYANOVA, I.G. DADIVERIN, 2002. *Mova bolgar Ukraini v ii usniy ta pisemniy formi*. Odesa: Optimum, 494 s..
- STRANDZHA, 1996. *Materialna i duhovna kultura*. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, 456 s.
- TABAKOV, S., 1986. *Opit za istoriya na grad Sliven. T.I*. Sofia: Izdatelstvo na Otechestveniya front, 664 s.
- ZHELEZAROVA, R., 2003. *Za nyakoi leksemi za oznachuvane na tsvetovi nyuansi v cheshkiya i balgarskiya ezik. Slavistikata v nachalo to na XXI vek. Traditsii i ochakvaniya*. Sofia: IK „SemaRSH“, pp. 269 – 272.

WHITE/RED COLORATIVES IN BULGARIAN MIGRANT LANGUAGES IN UKRAINE: CARPATHO-BALKAN PARALLELS

Abstract. The paper is a continuation of previous research, which attempted to show that in the studied Bulgarian migrant languages in Ukraine and in the South Slavic languages there are several names that are related to Ukrainian Carpathian dialects. The aim of the paper is to investigate the white/red colloquialism in the ritual text of Bulgarian migrant languages in Ukraine and in the Carpatho-Balkan area. The object of the linguistic analysis is the folkloric discourse from the speech of the village of Vinogradovka (Burguzhi), Odesa region, Ukraine, which has not been the subject of scientific research so far. Dialectological material from the speech of the village of Kubey and some other Bulgarian migrant languages is used for comparison. The objects of the study are individual lexical items with the root **bel-*: white rakija ‘sign that the bride was a virgin on the first wedding night’ and white mouse ‘weasel’. In order to achieve the goal, it was necessary, first of all, to make a brief description of the studied speeches, comparing them with other Slavic in

the metropolia and in Ukraine. This necessitated the use of the descriptive method on the one hand and the comparative method on the other. Some more interesting manifestations of the verbal expression of the content of the main colours white and red in the folkloric discourse in the Bulgarian migrant speeches in Ukraine and in Metropolia are studied. These are: *бяла Рада*, *бяла Мара*, *бял Димитър* in Bulgarian speeches in Metropolia and *bila dívka*, *біла дівка*, *білий хлопець* / *білий легінь* in Ukrainian Carpathian dialects – *бяла/червена мишка* and *бяла/червена ракия*.

As a result of the research we came to the conclusion that the ritual text is the most favorable, if not the only sphere in which the meaning of words with the root **bel* (*бял*) – ‘beautiful, pretty’ is realized, which is also fixed in the Carpathian languages of Ukraine. In the studied Bulgarian migrant languages we fix the variation of the lexemes *white/red* in the names of *weasel* and *rakija*: *бяла / червена мишка* and *бяла / червена ракия*. The colour red, considered beyond its relationship to white, is among the most widespread apotropaic colours in ancient cultures. This function is very widespread in Bulgarian folk life and folkloric discourse. The correlation between the pan-ethnic and the regional-local is traced, as well as the specificity of the ceremonial text. The examination of the semantic volume of the word *бял* ‘white’ reveals the changes that have occurred in the development of individual meanings; in ceremonial discourse it is synonymous with the word *червен* ‘red’. The dialectal material we have brought forward can serve in the creation of the Enntolinguistic Dictionary of Bulgarians in Ukraine, highlighting the specific for Bessarabia.

Keywords: Bulgarian dialektology; Bulgarian transmigratory dialects; ceremonial text; folkloric discourse; Carpathian-Balkan congeniality; Carpatho-Ukrainian-Bulgarian lexical parallels; coloratives; language contacts

✉ **Prof. Valentina Kolesnik, DSc.**

ORCID iD: 0000–0002–5400–8986

Faculty “Odesa Law Academy” National University (Ukraine)

“Odesa Law Academy” National University

9, Academicheska St. Odesa, Ukraine

E-mail: vakolesnik2@gmail.com

✉ **Prof. Galyna Iarotska, DSc.**

ORCID iD: 0000–0003–4456–3852

Odesa Mechnikov National University

24/26, Boulevard Frantsuzkyj, 65058 Odesa

Department of Applied Linguistics

E-mail: g.yarotskaya@gmail.com